

Kommunikation und Sprache: Semantische, pragmatische, psychologische Aspekte und das Beispiel der Kommunikation in der Schule

Einheit 6: Pragmatik I - Einführung in die Pragmatik
Eleni Butulussi (Prof. für Angewandte Linguistik)
Abteilung für deutsche Sprache und Philologie

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Einführung in die Pragmatik

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Einführung in die Pragmatik:
 1. Das Wort Pragmatik
 2. Geschichte der Pragmatik
 3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik
 4. Die wichtige Rolle des Kontextes
 5. Die wichtige Rolle des sprachlichen Kontextes
2. Literatur

Σκοποί ενότητας

- Οι φοιτητές/τριες να εξοικειωθούν με έννοιες, βασικές αρχές και μεθόδους πραγματολογικής ανάλυσης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Einführung in die Pragmatik

1. Einführung in die Pragmatik:

1.1. Das Wort Pragmatik

- Die Wurzel des Wortes *Pragmatik* ist das griechische Wort **pragma**.
- **Pragma** bedeutet "Sache", "Ding", aber auch "Tun", "Handeln".
- **Pragmatik**: Lehre vom **Zeichengebrauch**, Lehre vom **Sprachhandeln**.

(vgl. Linke u.a. 2004: Kap. Pragmatik)

1.2. Geschichte der Pragmatik (1/9)

- ***Pragmatik*** ist in der hier verwendeten Bedeutung ein junger Begriff. Er stammt aus den ***Zeichentheorien*** von **Ch. S. PEIRCE (1839-1914)** und **Ch. W. MORRIS (1903-1979)**.

1.2. Geschichte der Pragmatik (2/9)

- Dies heißt nicht, dass **die Formen des Sprachgebrauchs** nicht schon früher in vielerlei Hinsicht zum Objekt der Reflexion geworden sind.

1.2. Geschichte der Pragmatik (3/9)

- **Rhetorik:**

Αριστοτέλης (2002): *Ρητορική Α*. Εισ. Μετ. Σχόλια Λυπουρλής, Δ. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. Το έργο του Αριστοτέλη 'Ρητορική' στη μορφή που έφτασε ως εμάς «αποτελείται από τρία επιμέρους βιβλία (...)» Τα δύο πρώτα γράφτηκαν προς το τέλος της περιόδου 360-355 και το τρίτο στη δεκαετία 340-330. (Λυπουρλής 2002: 81, 82)

1.2. Geschichte der Pragmatik (4/9)

- «Η ρητορική μπορεί να ορισθεί ως η ικανότητα να βρίσκουμε σε κάθε επιμέρους περίπτωση (= για οποιοδήποτε θέμα) τα μέσα με τα οποία μπορούμε να γίνουμε πειστικοί = να κερδίσουμε με το μέρος μας τους **ακροατές μας.**»
(Λυπουρλής 2002: 84)

1.2. Geschichte der Pragmatik (5/9)

- Die lange europäische Tradition der ***Rhetorik*** etwa vereinte ihre Lehre vom Aufbau und den sprachlichen Figuren von Texten mit einem tiefen Interesse für deren **kommunikative Wirksamkeit.**

(Linke u.a. 2004: 194)

1.2. Geschichte der Pragmatik (6/9)

- In der Sprachwissenschaft richtete sich das eigentliche Bemühen auf die Sprache selbst.
- Das **Phänomen des Sprachgebrauchs** bildete lange Zeit **nur den Hintergrund** der sprachlichen Analysen.
- Interesse am Sprachgebrauch und seinen Regeln blieb **sporadisch** und eigentlich **folgenlos**.

1.2. Geschichte der Pragmatik (7/9)

- Erst in den **siebziger** Jahren begannen mehr als vereinzelte Sprachwissenschaftler ein **Interesse an pragmatischen Fragen** zu zeigen.

1.2. Geschichte der Pragmatik (8/9)

- Im deutschsprachigen Raum wichtiger war die Forderung von Studierenden und vorab jüngeren Dozentinnen und Dozenten **der 68-er Generation**, die Linguistik zu einer "**sozial nützlichen Wissenschaft**" zu machen.

1.2. Geschichte der Pragmatik (9/9)

- Die größte Zahl von Studierenden die mit der Sprachwissenschaft in Berührung kommt, werden als **Germanisten, Anglisten, Lehrer, Medienschaffende** usw. ausgebildet

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (1/6)

- Was untersucht die Pragmatik?
 - a) Die **Relation zwischen Zeichen und Zeichenbenutzer.**
 - b) Den Sprachgebrauch in Situationen, **Sprachgebrauch** zu Zwecken der Kommunikation.
 - c) Pragmatik stellt die **Regeln des kommunikativen Umgangs fest.**

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (2/6)

Pragmatik ist:

- eine **Sprach-Handlungs-Theorie**,
- eine Theorie der Vereindeutigung und der **Verständigung**,
- die Lehre vom **Zeichengebrauch**.
- Das Thema der Pragmatik sind die **Regeln und Regularitäten des Kommunikativen Umgangs**.

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (3/6)

Die Pragmatik fragt:

- Welche Eigenschaften der Situation sind dafür bestimmend, dass gewisse sprachliche Ausdrücke gewählt werden, andere nicht?
- Pragmatik hat also immer mit dem Verhältnis sprachlicher Äußerungen zu ihrem **situativen** und **kommunikativen** Kontext zu tun.

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (4/6)

- Vielmehr wird die Auswahl aus den **gegebenen Möglichkeiten von den Sprechenden** gesteuert. Diese Steuerung erfolgt auf der Grundlage ihrer **Intentionen** (sie wollen ja ausdrücken, was sie meinen, nicht einfach wohlgeformte Sätze äußern), aber auch auf der Grundlage von **Regeln und Regularitäten des Kommunikativen Umgangs**.

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (5/6)

- Was ich sagen will, drücke ich jeweils ganz anders aus, je nachdem, ob ich mit einer **befreundeten, fremden, vorgesetzten** usw. Person spreche, und sehr oft kann ich diesen verschiedenen Adressaten gegenüber gar nicht über dasselbe sprechen - es gibt Dinge, die ich mit dem einen, nicht jedoch mit dem anderen bereden kann und will.

1.3. Untersuchungsgegenstand der Pragmatik (6/6)

- Darin drückt sich eine teilweise sehr verbindliche, teilweise nur als Tendenz wirksame **soziale Regulation der Kommunikation aus.**

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (1/6)

- **Kontext (m):** Γλωσσικά και εξωγλωσσικά συμφραζόμενα / συμφραστικό πλαίσιο / συγκεκριμένο / περικείμενο
- **Kotext (m):** γλωσσικά συμφραζόμενα (pl) / συγκεκριμένο (nt) / γλωσσικό συμφραστικό πλαίσιο (nt)
- Μπουτουλούση, Ελένη / Δέσποινα, Λάμπρου (2013): Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων: Γερμανικά – Ελληνικά – Αγγλικά (δεύτερη αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη έκδοση, σε συνεργασία με Λάμπρου, Δ.): ιστοσελίδα του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας (www.del.auth.gr)
<http://www.del.auth.gr/index.php/el/erevna/lexiko-cat>
- http://www.del.auth.gr/index.php/el/erevna/index.php?option=com_content&view=article&id=213&temid=506&lang=el

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (2/6)

- Σε μια συνομιλία είναι μερικές φορές αδύνατο να καταλάβουμε τι εννοούν οι συνομιλητές, επειδή κάποια πράγματα υπονοούνται.
 - Μαρία: *Λοιπόν, το έκανες;*
 - Γιάννης: *Ε, ποιος δεν θα το 'κανε;*
- (Yule 2006: 11)

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (3/6)

- Η πραγματολογία περιλαμβάνει τη γλωσσική έρευνα που αναφέρεται σε πτυχές των συμφραζομένων.
- Ως συμφραζόμενα εννοούμε, μεταξύ άλλων, *«την ταυτότητα των συμμετεχόντων, τις χωροχρονικές παραμέτρους του επικοινωνιακού γεγονότος, τα πιστεύω, τις γνώσεις και τις προθέσεις των συμμετεχόντων σε αυτό το επικοινωνιακό γεγονός»* (Levinson 1983: 5 σε Κανάκης 2007: 25)

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (4/6)

- Ένα παράδειγμα συμφραστικού πλαισίου από την κοινωνιολογία:
- Πράγματα που θεωρούνται ‘βρομιά’ σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, μπορεί να αποκτήσουν την καθαρότητά τους με την απλή μεταφορά τους σε ένα διαφορετικό μέρος – και το αντίστροφο.

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (5/6)

- Τα καλοβαμμένα αστραφτερά παπούτσια γίνονται βρομιά όταν τα βάλουμε πάνω στο τραπέζι με το φαγητό· μόλις τα επιστρέψουμε στην παπουτσοθήκη, ξαναβρίσκουν τη φρεσκάδα και την καθαρότητά τους.
- Μια ομελέτα μες στο πιάτο μας ανοίγει την όρεξη, αλλά όταν πέσει πάνω στο μαξιλάρι κάνει έναν απαίσιο λεκέ (Bauman 2002: 24).

1.4. Die wichtige Rolle des Kontextes (6/6)

- Εδώ ο Bauman χρησιμοποιεί αυτές τις μεταφορές για να περιγράψει ότι στο θεωρητικό πλαίσιο της ιδεολογίας της καθαρότητας του ναζισμού και του φασισμού οι ξένοι θεωρούνται 'βρωμιά' και γι αυτό πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους και για να 'καθαρίσει' η χώρα υποδοχής και για να νιώθουν και οι ίδιοι καλύτερα.
- Στο πλαίσιο άλλων ιδεολογιών ή κοινωνιολογικών θεωριών, π.χ. του πολυπολιτισμού, ο άνθρωπος δεν αποτελεί πουθενά 'βρωμιά' σε όποια χώρα της γης και αν κατοικήσει.

1.5. Die wichtige Rolle des sprachlichen Kontextes (1/2)

- Το **σάντουιτς** με τυρί είναι χωρίς βούτυρο.
- Ένα **έμφραγμα** μπορεί να σου στοιχίσει τη ζωή.
- Μερικά **δωμάτια** ήταν μεγάλα.

- Οι λέξεις με έντονα αναφέρονται σε έμψυχα όντα;

(Yule 2006: 30, 31)

1.5. Die wichtige Rolle des sprachlichen Kontextes (2/2)

- Το σάντουιτς με τυρί έφυγε χωρίς να πληρώσει.
- Το έμφραγμα δεν μπορεί να μετακινηθεί.
- Μερικά δωμάτια έκαναν παράπονα για τη θέρμανση.
- Οι λέξεις με έντονα αναφέρονται σε έμψυχα όντα;
(Yule 2006: 30, 31)

2. Literatur

Αριστοτέλης (2002): *Ρητορική Α*. Εισ. Μετ. Σχόλια Λυπουρλής, Δ. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

Bauman, Zygmung (2002): *Society under siege*. Cambridge: Polity

Gross, Harro (1998): *Einführung in die germanistische Linguistik*. Neu bearbeitet von Klaus Fischer. München. Iudicium Ver.

Κανάκης, Κώστας (2007): *Εισαγωγή στην πραγματολογία. Γνωστικές και κοινωνικές όψεις της γλωσσικής χρήσης*. Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Linke, Angelika/ Markus, Nussbaumer/ Paul, R.Portmann (2004): *Studienbuch Linguistik*. (5. erweiterte Auflage) Reihe Germanistische Linguistik. Tübingen: Niemeyer.

Μπουτουλούση, Ελένη / Δέσποινα, Λάμπρου (2013): *Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων: Γερμανικά – Ελληνικά – Αγγλικά* (δεύτερη αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη έκδοση, σε συνεργασία με Λάμπρου, Δ.): ιστοσελίδα του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας <http://www.del.auth.gr/index.php/el/erevna/lexiko-cat>

Yule, George (2006): *Πρακτολογία*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 1: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 2: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 3: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 4: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 5: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 6: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Εικόνα 7: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος>< πηγή><κ.τ.λ>

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Πίνακες
- Πίνακας 1: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Πίνακας 2: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Πίνακας 3: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>

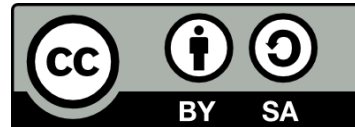
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Eleni Butulussi
«Kommunikation und Sprache: Semantische, pragmatische, psychologische
Aspekte und das Beispiel der Kommunikation in der Schule. Einheit 6a:
Einführung in die Pragmatik». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο
από τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Βασίλης Μποζονέλος
Θεσσαλονίκη, 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

